

GIERULANKA DANUTA – matematyk, psycholog, filozof, fenomenolog, ur. 4 III 1909 w Krakowie, zm. 29 IV 1995 tamże.

Ukończywszy w 1932 studia matematyczne na UJ, podjęła pracę dydaktyczną w gimnazjum. W tym czasie uzyskała doktorat z psychologii na podstawie pracy *O przyswajaniu sobie pojęć geometrycznych*, przygotowanej pod kierunkiem W. Heinricha. Podczas okupacji niemieckiej była zaangażowana w tajne nauczanie. Po wojnie w latach 1945–1953 pracowała w Zakładzie Psychologii Doświadczalnej UJ, a w latach 1953–1958 w Katedrze Analizy Matematycznej UJ.

G. była związana z krakowskim środowiskiem naukowym i należała do najbliższych uczniów oraz współpracowników R. Ingardena. Jest autorką licznych komentarzy i przekładów na język pol. (z niem.) dzieł filozoficznych.

Od 1946 G. pod wpływem Ingardena, który właśnie uzyskał profesurę na UJ, włączyła do swoich dociekań metodę fenomenologiczną. W latach 1950–1956 komuniści uniemożliwili Ingardenowi pracę na uniwersytecie (przymusowy urlop i zakaz publikowania prac systematycznych). Od 1958 należała do środowiska filozoficznego zorganizowanego przez Ingardena na UJ po zmianie sytuacji politycznej w 1956 i jego powrocie na uniwersytet. W latach 1958–1962 pracę w kierowanej przez Ingardena Katedrze Filozofii poświęciła filozoficznym podstawom matematyki. Zwieńczeniem była habilitacja, którą uzyskała na podstawie rozprawy *Zagadnienie swoistości poznania matematycznego*. Od 1962 pracowała w Katedrze Psychologii UJ. Mimo zgody władz na powrót Ingardena do pracy, krakowskie środowisko fenomenologów było nadal szykanowane przez komunistów, którzy m.in. uniemożliwili G. uzyskanie profesury. Do 1971 pracowała na stanowisku docenta.

Najważniejsze prace G.: *O przyswajaniu sobie pojęć geometrycznych* (Wwa 1958); *Zagadnienie swoistości poznania matematycznego* (Wwa 1962); *Kierunki badań filozoficznych Romana Ingardena* (z A. Półtawskim, w: *Szkice filozoficzne. Romanowi Ingardenowi w darze*, Wwa 1964, 477–481); *Pozycja epistemologiczna rozumienia* (w: tamże, 141–157); *Filozofia Romana Ingardena. Próba wniknięcia w strukturę całości dzieła* (w: *Fenomenologia Romana Ingardena*, Wwa 1972, 71–90); *Zarys struktury wewnętrznej filozoficznego dzieła Romana Ingardena* (RuF 30 (1972) nr 1, 4–10); *Kształt*

metody fenomenologicznej w filozofii Romana Ingardena (w: *Jak filozofować? Studia z metodologii filozofii*, Wwa 1989, 96–110); *U źródeł relacji między filozofią Ingardena a Husserla: ustosunkowanie się do redukcji* (w: *W kręgu filozofii Romana Ingardena*, Wwa 1995, 11–19).

G. przełożyła z języka niem. prace: E. Husserl, *Idee czystej fenomenologii i fenomenologicznej filozofii* (ks. I, Wwa 1967, 1975²; ks. II, Wwa 1974); R. Ingarden, *O poznawaniu dzieła literackiego* (Wwa 1976); tenże, *Spór o istnienie świata* (III, Wwa 1981; tłum. frg., I–II (II/1–2), Wwa 1983³); E. Stein, *O zagadnieniu wczucia* (z J. F. Gierulą, Kr 1988).

DZIEDZINY BADAŃ. Najważniejsze działania G. to komentowanie i analizowanie, a także rozwijanie poglądów Ingardena. Za istotę metody fenomenologicznej uważała: 1) przypisanie w poznaniu podstawowej roli bezpośredniemu ujmowaniu tego, co jest dane; 2) przypisywanie właściwego rodzaju doświadczenia każdej odrębnej grupie przedmiotów.

W psychologii uznała wyższość introspekcji nad wszelkimi formami poznania pośredniego, włączając w to metody współczesnej psychologii.

W filozofii opowiadała się – z pewnymi zastrzeżeniami – za fenomenologią ejdetyczną. Uważała absolutystyczną i niezależną teorię poznania za podstawową dyscyplinę filozoficzną. Jest to jedyna dziedzina, w której do czasu dokonania obiektywistycznych ustaleń należy – wg G. – przyjąć redukcję fenomenologiczną. W późnym okresie działalności rozważała zasadność fenomenologii transcendentalnej. Popierała maksymalistyczne ujęcia filozofii, traktowanej jako odrębna, swoista dyscyplina badawcza.

POZNANIE MATEMATYCZNE. Własne badania G. dotyczą przede wszystkim osobliwości poznania matematycznego. Uznawała – za Kartezjuszem – ideę jasną i wyraźną za właściwe i ostateczne kryterium prawdy i pewności. Gwarancji, że przedmiot jest taki, jakim się jawi, upatrywała w bezpośrednim charakterze ujęcia owego przedmiotu.

Te ogólnie obowiązujące zasady odnosiła G. w szczególności do poznania matematycznego. Taki typ poznania – wg niej – dąży do koniecznej prawdziwości i pewności. Podstaw owego roszczenia może dostarczyć tylko spełnienie wskazanego ostatecznego kryterium prawdy i pewności. Teoria matematyczna składa się z aksjomatów, które zostają przyjęte bez dowodu i stanowią charakterystykę pojęć pierwotnych, oraz z twierdzeń, które można

wyprowadzić dedukcyjnie z aksjomatów. Spełnienie kryterium prawdy i pełni przez taką teorię polega na: 1) bezpośrednim, jasnym i wyraźnym ujęciu pojęć pierwotnych i takim samym poznaniu prawdziwości aksjomatów; 2) bezpośrednim ujęciu w jasnym i wyraźnym oglądzie niezawodności dedukcji, w szczególności każdego etapu dowodowego.

Ustaliwszy, że bezpośrednie ujęcie poznawcze rzeczywistości matematycznej jest warunkiem spełnienia przez teorie matematyczne kryterium prawdy, G. postawiła pytanie, w jaki sposób takie ujęcie jest możliwe. Odpowiedzi dostarcza rozwijana przez nią teoria rozumienia, wyróżniająca: 1) rozumienie znaczenia przedmiotu, który jest intencjonalnie dany; 2) rozumienie struktury całości zbudowanej z tego, co jest dane; 3) rozumienie funkcji tego, co jest dane, w złożonych strukturach.

TEKST MATEMATYCZNY I JEDNOŚĆ MATEMATYKI. Zdaniem G., rozumienie tekstu matematycznego stanowi drogę poznawczego ujęcia rzeczywistości matematycznej. Rzeczywistość matematyczna jest jedyną dziedziną, w którą można wniknąć bez eksperymentów i przyrządów pomiarowych, wyłącznie za pomocą rozumienia oraz myślowego rozkładania pierwotnie danych, fundamentalnych obiektów. Rozumienie umożliwia w tym wypadku rozwijanie tego, co jest niejawnie zawarte w danych pierwotnych.

G. rozważała też problematykę jedności matematyki, systematyzacji głównych działów tej dyscypliny oraz osobliwości przedmiotów matematycznych. W tej materii dyskutowała, często krytycznie, program Hilberta, konwencjonalizm i koncepcję grupy Nicolas Bourbaki. Najbardziej zbliżała się do ostatniego ujęcia.

Marcin Tkaczyk

A. Węgrzecki, *Szkic do biografii naukowej Danuty G.*, KF 23 (1995) z. 2, 5–21 (bibliogr. prac G., 17–21); R. S. Ingarden, *Roman Witold Ingarden. Życie filozofa w okresie toruńskim (1921–1926)*, To 2000; M. Bielawka, *In the Shadow of Master. Danuta G., Phenomenology of Mathematics*, w: *Phenomenology World-Wide. Foundations, Expanding, Dynamics, Life-Engagements. A Guide for Research and Study*, Dor 2002, 199–201; H. Kielar-Turska, *Implikacje Danuty G. rozważań nad procesem rozumienia dla*

współczesnych badań psycholingwistycznych, KF 30 (2002) z. 2, 17–25; L. Kusak, *Danuta G. – życie i twórczość*, RuF 59 (2002) nr 3, 411–415; A. Póltawski, *Problematyka rozumienia w ujęciu Danuty G.*, KF 30 (2002) z. 2, 7–16; M. Węgrzecka, *Warsztat dydaktyczny Danuty G.*, tamże, 47–50; A. Węgrzecki, *Edytorskie i translatorskie dokonania Danuty G.*, tamże, 51–55; M. A. Zając, *Fenomenologiczna koncepcja rozumienia Danuty G. i niektóre jego ujęcia w psychologii poznawczej*, tamże, 27–42.

Agata Szymaniak, Marcin Tkaczyk